

ВІЙСЬКОВА ІСТОРІЯ ЗУНР

УДК 94 (477) “1918/1919”

ВІЙСЬКОВІ ФОРМУВАННЯ ГАЛИЦЬКОЇ АРМІЇ НА СТАНИСЛАВІВЩИНІ ПІД ЧАС УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ВІЙНИ 1918–1919 рр.

Ярема КВАСНЮК

*Філія Національного військово-історичного музею України – музею “Герої Дніпра”,
вул. Національної гвардії, 14 Д, 76005, Івано-Франківськ, Україна*

e-mail: yarema58@ukr.net

DOI: 10.15330/gal.32.113-124

ORCID: 0000-0003-2042-1294

У статті досліджено історію військових формувань Галицької Армії, які безпосередньо були сформовані на Станиславівщині, або з її жителів під час українсько-польської війни 1918–1919 рр. До них належать старшинські школи артилерії і зв'язку у Станиславові, старшинська школа піхоти в Коломиї, 1-й коломийський гарматний полк УГА, Гуцульський курінь УГА, перша кінна Гуцульська козача сотня імені Юрія Федьковича, 1-й Гуцульський полк морської піхоти УНР, 14-та Станиславівська бригада УГА, 2-га Коломийська бригада УГА.

Ключові слова: *Українська Галицька Армія, Західно-Українська Народна Республіка, старшинські школи УГА, Гуцульський курінь УГА, морська піхота УНР.*

Сьогодні у наукових колах активно вивчаються різні проблеми української військової історії. Тому не дивно, що увагу дослідників привертає Українська Галицька Армія (УГА), адже довгий час замовчувалась і фальсифікувалась її історія. Нині виникла нагальна потреба об'єктивно, без політичної заангажованості проаналізувати внесок УГА в державотворенні України, дослідити її справжню історію. Це має неабияке наукове і практичне значення, передусім тому, що сьогодні триває процес реформування і розвитку українських Збройних Сил, з урахуванням історичного досвіду, боротьби і ролі армії у державотворчому процесі в Україні.

Сучасна історіографія представлена загальними науковими працями таких вітчизняних дослідників як Микола Литвин¹, генерал-лейтенант Петро Павлович Ткачук², Ярослав Юрійович Тинченко³, серед досліджень української діаспори можна виділити працю Лева Шанковського⁴.

Водночас, хоча історія військових формувань Української Галицької Армії описана в багатьох джерелах, але в більшості досліджувалась вона загально в контексті українсько-польської війни 1918–1919 рр. Для нас, жителів Івано-Франківщини, цікавою є історія тих формувань, які або безпосередньо були сформовані на теренах нашого краю, або за участю наших краян, історія цих формувань через призму долі наших земляків, які в них воювали.

27 жовтня 1918 р. до Станиславова з італійського фронту повернувся запасний батальйон (кадра) 20-го полку крайової оборони “Станиславів”, який належав до 43-ої піхотної дивізії. Майже вся дивізія після невдалого наступу у 1918 році потрапила в полон. Із 20-го полку ландверу уникнув полону тільки запасний батальйон, який перевели до Станиславова. Казарми полку між теперішніми вулицями Озаркевича і Желехівського були частково

¹ Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів : Ін-т українознавства НАНУ; Ін-т Центрально-Східної Європи, 1998. С. 121–122.

² Ткачук П. П. Сухопутні війська України доби революції 1917–1921 рр. Львів : ЛІСВ, 2009. С. 40.

³ Петренко І. Дещо з історії “1-го Гуцульського полку морської піхоти”. *Літопис Червоної Калини*. Львів, 1934. Ч. 2. С. 3–5.

⁴ Шанковський Л. Звідомчий полк та його командант. *Українська Галицька Армія*. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 151–155.

зруйновані, тому запасний батальйон (кадру) розмістили у колишній в'язниці “Діброва” на нинішній вул. Чорновола 119 А. До складу кадри входили чотири запасні сотні, кулеметна команда та підрозділи забезпечення загальною кількістю до 1000 чоловік. Оскільки полк комплектувався вихідцями зі станиславівського і чортківського повітів, то 90% особового складу становили українці, решту – німці та євреї. Не дивлячись на таку чисельність батальйон був мало боєздатним через велику кількість вояків старшого призовного віку, ополченців, резервістів, батьків родин, єдиним бажанням яких було повернутися до своїх господарств, до дітей та дружин. Деяко кращим було становище в запасній сотні скорострілів (кулеметній команді). 20-й полк був не єдиною військовою частиною в місті. Водночас із ним сюди перевели Кіш Українських Січових Стрільців (УСС), який також розташувався в “Діброві”. У Станиславові були ще 58-й полк піхоти, який розташовувався на вул. 3-го Мая і дивізіон артилерії, що стояв на “Діброві”.

У вересні 1918-го до Станиславова прибув запасний батальйон та 2-га компанія (рота) 95-го полку. Піхоту розмістили в казармах на вулиці Зосина Воля. Батальйон складався із трьох рот, українців там було до 90%. Командував ними німець, капітан Алоїз Лаєр, який у майбутньому повстанні зіграв не останню роль. Пізніше 95-й полк піхоти був перейменований на перший стрілецький полк Галицької Армії і брав участь у боях аж до відходу за Збруч⁵.

1 листопада 1918 р. після збройного повстання у Львові, яке очолив Дмитро Вітовський, влада перейшла до рук Української Національної Ради, одночасно українські військові 20-го і 95-го піхотних полків австрійської армії забезпечили перехід влади у Станиславові, 24-го і 36-го піхотних полків у Коломиї. 8 листопада 1918 р. у місті було запроваджено комендантську годину⁶. Виникла проблема з інтернованими польськими офіцерами, що були в Станиславівському гарнізоні чи проїжджали через Станиславів. Їх інтернували в казарму Діброва. Польські офіцери перебували там на самозабезпеченні. Більшість з них незабаром, скориставшись слабкістю української правоохоронної та судової систем, під різними приводами змогли втекти на територію, контрольовану польською владою, і влилися до польської армії⁷.

13 листопада у Львові проголошено Західно-Українську Народну Республіку (ЗУНР). 15 листопада українськими вояками на подвір'ї казарми 95-го полку в Станиславові була прийнята присяга на вірність Українській державі. Текст присяги склали поручник УСС Богдан Гнатевич і редактор “Станиславського Голосу” І. Ставничий.

Як не парадоксально, але Листопадовий зрив у місті здійснювали українці, очолювані онімеченим чехом Лаєром. Він же деякий час був військовим комендантом, оскільки офіцерів-українців у місті на початку листопада 1918 р. не було. Варто підкреслити, що військові коменданти змінювалися в місті ледь не щомісяця. Серед них були Рожанковський, Гарабач, М. Гошко та інші. Лише згодом військову комендатуру очолив Олексій Гаванський.

24 листопада 1918 р. за розпорядженням військового коменданта Олексія Гаванського в Станиславові було запроваджено надзвичайний стан. Було заборонено проводити масові мітинги, маніфестації, демонстрації, громадські зібрання, вільно носити зброю мешканцям міста. Усі громадські заклади повинні закриватися до 7 години вечора, оголошувалися крайні терміни для здачі незареєстрованої вогнепальної зброї. За носіння незареєстрованої зброї на вулицях міста передбачалося покарання у вигляді розстрілу. Справи про пограбування, підпали, убивства, завдання шкоди залізниці, телеграфам і телефонам, заклики до бунтів, заворушень, шпигунство, крадіжки військового майна, поширення панічних чуток мали розслідуватися військовим судом і каралися досить жорстко⁸.

⁵ Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. Т. II / ред. упор. Микола Климишин ; Видання Центрального Комітету Станиславівщини. Нью Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1985. С. 207–210.

⁶ Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО). Ф. 636. Оп. 1. Спр. 8. Арк. 9.

⁷ Західно-Українська Народна Республіка 1918–1923. Документи і матеріали. Т. 1 : Листопадова революція. Проголошення ЗУНР / уклад. О. Карпенко, К. Мицан. Івано-Франківськ, 2001. С. 380.

⁸ Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО). Ф. 636. Оп. 1. Спр. 8. Арк. 23.

Вже від Листопадового зриву ЗУНР мусила захищати свою незалежність й була втягнута у кровопролитну українсько-польську війну. Оскільки українське державотворення відбувалося в умовах розгортання польсько-української війни, влада насамперед намагалася проводити мобілізацію лояльних громадян до Галицької Армії, налагодити її постачання зброєю, боєприпасами, амуніцією, продовольством і фуражем. Саме тому в Станіславові одразу було взято на облік усю наявну зброю, складалися списки військовозобов'язаних⁹.

Кардинальні заходи військового будівництва започаткував створений 9 листопада 1918 р. Державний Секретаріат Військових Справ на чолі з полковником Дмитром Вітовським. Першим розпорядженням Секретаріату від 13 листопада 1918 р. проголошувалася часткова мобілізація здатних до служби чоловіків, які були демобілізовані з австро-угорської армії. Тоді ж було створено 3 обласні, 12 окружних (по чотири в кожній області) і 60 повітових Військових Команд. Які зіграли виняткову роль у розбудові Галицької Армії.

Для території сучасної Івано-Франківської області це виглядало так:

II. Область – Станіславів:

1. Округа Станіславів (Станіславів, Богородчани, Надвірна, Товмач, Городенка).
2. Округа Стрий (Стрий, Жидачів, Сколе, Долина, Калуш).
3. Округа Коломия (Коломия, Печеніжин, Косів, Снятин).
4. Округа Чернівці (Чернівці, Кіцмань, Заставна, Вашківці, Серет, Вижниця, Сторожинець).

Рогатинський повіт входив до III Області – Тернопіль:

4. Округа Бережани (Бережани, Бібрка, Пермишляни, Рогатин, Підгайці)¹⁰.

Станіславську ОВК очолював уродженець Сокаля, досвідчений старшина, перший командант Легіону УСС Теодор Рожанковський (див. рис. 1).

Рис. 1. Теодор Лонгинович Рожанковський (14.02.1875 – 12.04.1970) – командант УСС, отаман УГА і командант Військової Округи Станіславів (1918–1919), член Української Національної Ради ЗУНР, військовий аташе місії УНР у Празі (1919–1920).

⁹ Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО). Ф. 636. Оп. 1. Спр. 8. Арк. 29.

¹⁰ Бемко В. Державний Секретаріат Військових Справ. *Українська Галицька Армія*. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 62, 117.

Зусиллям команданта і його старшин, насамперед, отаманів Олекси Горбача, Миколи Вільке, поручників Михайла Гординського, Івана Голембйовського, Матвія Яремчука на базі колишніх австрійських 20-го і 58-го піхотних полків сформовано два Коша – запасні стрілецькі полки, які за короткий час вишколили і скерували на фронт три повнокровні курені. Згідно зі штатом у Станіславові засновано кінний і гарматний запасні полки, навчальний полк зв'язківців, а також старшинську гарматну школу та залізничний курінь. Крім того у тимчасовій столиці ЗУНР дислокувався кіш УСС під командуванням сотника Богдана Герасиміва, який ще в листопаді сформував і спрямував до Львова 3-й курінь для полку УСС. Його очолював поручник Сократ Іваницький, (див. рис. 2, 3).

Рис. 2. Барган Микола Семенович, нар. 06.04.1892 р. в с. Ляхівці тепер Підгір'я Богородчанського району, підхорунжий Легіону УСС, в званні хорунжого командував відділом скорострільів УГА.

Рис. 3. Сотня скорострільів 2-го полку у Станіславові, 1919 р. Сидять у центрі з відзнакою “Соборна Україна” – четар Петро Глібчук з с. Старі Кути Косівського району і хорунжий Барган Микола з с. Ляхівці тепер Підгір'я Богородчанського району.

Стрийською окружною військовою командою, якою з 10 листопада 1918 р. командував полковник Гриць Коссак, було сформовано, вишколено і направлено на фронт серед інших військових формувань калуський полк¹¹.

Найбільше з усіх окружних військових команд підготувала вояків для фронту Коломиї-ська, яку очолював сотник Теодор Приймак (див. рис. 4).

Рис. 4. Теодор Приймак (23 березня 1876 – 1933? рр.).

Народився в с. Малий Ходачків на Тернопільщині. Від початку першої світової війни служив у 36-му Коломиїському піхотному полку, три роки перебував у російському полоні в Ташкенті. У 1917 р. повернувся до Коломиї, де влився в політичне життя міста, був одним з учасників Листопадового зриву. Призначений Коломиїським окружним військовим комендантом у період ЗУНР.

На базі колишніх австрійських 24-го і 36-го піхотних полків були засновані запасні стрілецькі полки, які зберегли старі номери, але отримали найменування відповідно гетьманів П. Дорошенка та І. Мазепи. Крім них в Коломиї діяли запасний гарматний полк (командир – сотник Роман Щипайло, згодом – референт артилерії ДСВС (Державного Секретаріату Військових Справ), старшинська піхотна школа та інші штатні військові формування. Високою організацією славився 24-й Запасний полк під командуванням освіченого австрійського офіцера, чеха за походженням Франці Тінкля (згодом командира 2-ї Коломиїської бригади). Він підготував для фронту 3 курені, з яких курені поручника Володимира Левицького і сотника Броніслава Абеля у бойову групу “Хирів” та курінь поручника Петра Шлемкевича під Угнів. 36-й Запасний полк вишколив і відправив на польський фронт теж три стрілецьких курені, з яких один Пробоевий Гуцульський під командуванням Гриця Голинського. Особливістю всіх гуцульських куренів була добра озброєність. Крім гвинтівок, вони мали достатню кількість скорострілів, піхотних гарматок і мінометів. І це завдяки невтомній праці старшин Коломиїського ОВК, серед яких, були окрім зазначених, організатор Першолистопадового зриву на Покутті сотник Володимир Бемко, отаман Федір Сухий, сотник Степан Галібей, поручник Володимир Ординський (Снятин), сотник доктор Омелян Паліїв¹² (див. рис. 5, 6).

¹¹ Шанковський Л. Піхота Галицької Армії. Українська. *Галицька Армія*. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 153–154.

¹² Литвин М. Українсько-польська війна 1918–1919 рр. Львів : Інститут українознавства НАНУ ; Інститут Центрально-Східної Європи. 1998. С. 121–122.

Рис. 5. Мельник Микола Ількович.

Народився в селищі Яблунів, нині Косівського району – після поранення 26 січня 1919 р. біля с. Карів помер у шпиталі м. Сокаль.

Четар, командант 2-ї сотні 3-го куреня Коломийського полку ім. гетьмана Мазепи.

Рис. 6. Серед старшин 41-го австрійського Буковинського полку піхоти стоїть четвертий праворуч Антін Прокопович, уродженець м. Коломия,

1 березня 1919 р. поручник полку ім. гетьмана Мазепи УГА, помер від тифу 8 листопада 1919 р. у м. Бар.

Військові частини УГА сформовані на території Станиславівського воєводства (Станиславівська військова округа): Станиславівські гарматні батареї стали основою двох гарматних полків галицької Армії: Перша Станиславівська батарея, яка 23 листопада 1918 р. під командуванням четаря Тимофія Мацьківа виїхала на оборону Львова, стала основою 3-го гарматного полку УГА¹³. Зав'язком 2-го гарматного полку була Станиславівська батарея, яка складалася з

¹³ Мацьків Т. 3-й гарматний полк УГА. *Українська Галицька Армія*. Вінніпег, 1966. Т. 3. С. 91.

4-х польових австрійських гаубиць. Ця батарея виїхала на фронт 5-го грудня 1918 р. під командуванням поручника Степана Мацькевича, де увійшла до групи “Схід”¹⁴.

Старшинська школа артилерії у Станіславові – сформована у грудні 1918 р. (за іншою інформацією 10 січня 1919 р.), розташовувалася у казармах колишнього австрійського 33-го гарматного полку у Станіславові. Начальниками школи були отаман Северин Лещій, пізніше сотник Іван Сітницький, викладачами поручники Тимофій Мацьків, Олексій Белей, булавний Вагель та Степан Столярчук. До школи було зараховано 42 курсанти, здебільшого гармашів, а також вояки із середньою освітою та юнаки-гімназисти. Навчання тривало чотири місяці. Але школі так і не вдалося здійснити перший випуск: галлерівський наступ змусив НКГА реорганізувати школу в гарматну батарею і скерувати курсантів до 3-го гарматного полку сотника Ю. Шепаровича 3-ї Бережанської бригади. Серед курсантів школи було немало майбутніх знаменитостей – науковець і громадсько-політичний діяч Володимир Кубійович, редактор Української Енциклопедії професор математики Мирон Зарицький та ін. У Станіславові школа була до 15 травня 1919 р.¹⁵.

Старшинська школа зв'язку у Станіславові. З перших днів українсько-польської війни виникла проблема технічних і командних кадрів служби зв'язку УГА. 20 грудня референт зв'язку ДСВС Роман Білинський заснував у Тернополі – тодішній столиці ЗУНР, школу телеграфістів. Її кістяк склала студентська сотня (50 гімназистів Тернопільщини) сотника Івана Галушинського. Після переїзду уряду і ДСВС до Станіслава сюди переїхала і школа. У січні школу було розгорнуто у Звідомчий полк під командуванням сотника-інженера Лева Шепаровича (уродженця с. Колодіївка на Тисмениччині). Для підготовки телеграфістів і телефоністів фронтних частин було створено три навчальні курені – із розрахунку на три корпуси. Кожний курінь мав чотири сотні – на кожну бригаду. Спільно з Шепаровичем викладачами полку були поручник Гриць Матковський, Володимир Гриневиц, італієць Д. Мараці, Ліщинський. Після тримісячного навчання у липні було здійснено перший випуск 50 хорунжих і підхорунжих, які були скеровані у відділи зв'язку корпусів і бригад. Школа проіснувала аж до лютого 1920 р.¹⁶.

Старшинська школа піхоти в Коломиї. У грудні 1918 р. окружна військова команда відкрила в Коломиї старшинську школу піхоти, де спочатку навчалося 35 курсантів. На початку 1919 р. в трьох чотах налічувалося 100 курсантів віком від 18 до 25 років, з них більшість були під старшинами австрійської армії і легіону Українських Січових Стрільців. Стрільці-курсанти, як добровольці, були свідомі свого національного обов'язку. Вони квартирували в касарнях, вправлялися у військовому навчанні над Прутом. Вже на першому році відбувся перший їх випуск¹⁷ (див. рис. 7).

1-й коломиїський гарматний полк УГА. Бере початок від невеликої коломиїської батареї, яку в 1918 р. організував сотник В. Тотоекул. 5 грудня 1918 р. батарея виїхала на фронт під Львів, де увійшла до групи “Старе Село”. Наприкінці грудня на базі 1-ї коломиїської батареї та ще п'яти інших створили 1-й гарматний полк 1-ї бригади УСС. Полком керував відважний сотник Ярослав Воевідка, а після його загибелі 30 березня 1920 р. сотник Ярослав Курилюк. Полк пройшов усю епопею УГА – облогу Львова, стримування травневого наступу поляків 1919 р., Чортківську офензиву у червні 1919 р., спільні з армією УНР дії після переходу Збруча (Христинівка, Умань, Жмеринка). У ЧУГА полк перетворили у дивізіон.

¹⁴ Мацькевич С. 2-й гарматний полк. *Українська Галицька Армія*. Т. 1. Вінніпег, 1958 р. С. 184–186 ; Ткачук П. П. Сухопутні війська України доби революції 1917–1921 рр. Львів : ЛІСВ, 2009. С. 22–24.

¹⁵ Кульчицький С. Старшинські школи ГА. *Українська Галицька Армія*. Т. 4. Вінніпег, 1968. С. 267–270 ; Мацьків Т. З над Дністра на канадські прерії: мій життєвий шлях. Емонтон, 1963. С. 66–73.

¹⁶ Шанковський Л. Звідомчий полк та його командант. *Українська Галицька Армія*. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 151–155.

¹⁷ Федорів П. Старшинська школа піхоти в Коломиї. *Українська Галицька Армія*. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 146–147.

Рис. 7. Старшинська школа піхоти в Коломиї. Перший випуск. III чета.

1-й ряд зверху, зліва – стоять: Слюк Жигмонт, Микитюк Антін, Ломбчевський, Генік Березовський, Гаврилюк, Фолис Юліян, Лопатинський Володимир, Федорів Петро і Заклинський Роман. 2-й ряд зверху, зліва стоять: Р. П., Керницький, Н. Н., Кульчицький, Білас Василь, Знак Петро, Веселий, Породко Ярослав, Грицина і Бойчук. 3-й ряд зверху, зліва сидять: Ванчицький, С., Гевко Денис, четар Галяревич Юліян – командант III-ї чети, Качмар Дмитро, Галянт Михайло і Костюк. 4-й. ряд знизу, зліва сидять на землі з таблицею: Яремко Степан і С. Д.

Гуцульський курінь УГА. Сформований Коломийською окружною військовою командою у грудні 1918 р. на базі 36-го запасного стрілецького полку ім. І. Мазепи. Складався з 4-х сотень, сотні скорострільів, чоти саперів і технічного відділу, загальна чисельність – близько 1200 осіб. Під командуванням чотара (згодом сотника) Г. Голинського курінь відбув на польський фронт де увійшов до складу 8-ї Самбірської бригади 3-го Галицького корпусу. Відзначився у лютому–березні 1919 р. У травні Гуцульський курінь УГА переданий до 11-ї Стрийської і Гірської бригади, брав участь у Чортківській операції УГА 1919 р., згодом – у боях проти більшовицьких і денікінських військ. У квітні 1920 року майже повністю потрапив у польський полон і припинив своє існування¹⁸.

З гуцулів–добровольців також було укомплектовано Першу кінну Гуцульську козаку сотню імені Юрія Федьковича¹⁹.

1-й Гуцульський полк морської піхоти УНР. У травні 1918 р. розпочався процес створення морської піхоти УНР. 3 лютого 1919 р. Директорія перенесла відділ командування морським полком до Вінниці, а згодом, за погодженням з Військовим Секретаріатом ЗУНР до Коломиї. Планувалося набрати 2 тис. добровольців, однак через окупацію Галичини поляками та румунами цього зробити не вдалося. У квітні 1919 р. полк складався із 700 вояків, із них 300 піхотинців і 50 вершників. Наприкінці квітня полк переведений до Рівного, а звідти – до Тернополя. Командиром полку спочатку був полковник морської піхоти Гаврило Нікогда, а згодом лейтенант Кость Мандрика. Полк відзначився у боях з поляками, більшовиками і денікінцями 1920 р. і був інтернований у Польщі²⁰.

¹⁸ Литвин М. Р., Науменко К. Є. Гуцульський курінь УГА. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2004. Т. 2 : Г–Д. С. 263.

¹⁹ Королько А. Становлення і функціонування органів української влади на Коломийщині періоду ЗУНР (1918–1919). *Науковий вісник Чернівецького університету. Історія*. 2016. № 2. С. 47.

²⁰ Петренко І. Дещо з історії “1-го Гуцульського полку морської піхоти”. *Літопис Червоної Калини*. Львів, 1934. Ч. 2. С. 3–5 ; Тинченко Я. Військово-морські сили України. 1917–1921: науково-популярне видання. Київ : Темпора, 2012. С. 62–63.

14-та Станіславівська бригада УГА. Формувалася після захоплення Покуття у травні 1919 р. 7-ю румунською армією з тилових частин УГА, які уникнули полону і відійшли до Станіславова та тилових частин, котрі на той час перебували у місті. Через наступ польських військ не була остаточно сформована і складалася тільки з двох куренів піхоти. 14-та Станіславська бригада замінила у III корпусі 1-шу Гірську бригаду отамана Черського, яка під час польського наступу навесні 1919 р. була відрізана від решти частини УГА і перейшла на територію Чехословаччини, де її інтернували. Під час Чортківської офензиви бригада забезпечувала ліве крило УГА вздовж Дністра. У червні 1919 року отаманом бригади став Василь Оробко. Після відходу за Збруч бригада брала участь у боях з більшовиками за Жмеринку та Вінницю, а потім з армією Денікіна. Після цих боїв бригада довгий час була гарнізоном у м. Вінниця. Внаслідок епідемії тифу більшість вояків померли. Тому після входження УГА до складу Червоної Армії в січні 1920 року із 14-ї бригади було сформовано запасний курінь²¹.

2-га Коломийська бригада УГА. Сформована наприкінці січня 1919 р. з групи “Старе село”, і складалася з 3-х піхотних куренів, які були організовані і відправлені на фронт Окружною командою в Коломиї і Станіславові. У боях під Львовом бригада складалася з майже 8 000 вояків і старшин. Командиром бригади з самого початку до 15 червня 1919 р. був Франц Тінкль, потім короткий час був отаман Роман Дудинський. На Наддніпрянщині, під час наступу на Київ, полковник Антін Вименталь, сотник Омелян Ревнюк і сотник Квапіль. Друга Коломийська бригада зарекомендувала себе в кривавих боях під Львовом, під час Чортківської офензиви, зокрема, спішним маршем з Трибуховець через Бариш, Монастириська звільнила 14 червня Підгайці; на Наддніпрянщині в наступі на Київ. Бригада припинила своє існування 26 квітня 1920 року, коли була роззброєна польськими властями і інтернована до табору в Тухолі на Поморю²².

Наприкінці 1918 р. Галичина стала не тільки ареною битв українсько-польської війни, але й територією яку заповнили війська насамперед австро-угорської армії, що поверталися з Наддніпрянщини на батьківщину. Відтак сотні тисяч озброєних солдатів і офіцерів десятки військових ешелонів вносили хаос у діяльність галицьких залізниць. Це примусило уряд ЗУНР і ДСВС негайно створити Залізничну Військову управу, яка й запровадила жорсткий контроль над роботою залізничного транспорту держави, організувала його охорону й координувала військові перевезення. Першим керівником Управи залізничних військ УГА став 33-річний уродженець Радехівщини, ветеран УСС сотник Юліан Буцманюк.

Під його керівництвом була розроблена структура й набраний штат військової залізничної служби. Створено п'ять Військових Команд Контролю Шляхів і Транспортів (КОШТ) – своєрідних залізничних округів. 1-й – Тернопіль, 2-й – Ходорів, 3-й – Станіславів, 4-й – Чортків, 5-й – Стрий. Військовим командам були підпорядковані відповідні ділянки залізничних сполучень, на яких вони організовували і контролювали військові перевезення і за діяльність яких вони несли відповідальність. Зокрема, КОШТ 2 – Ходорів–Потутори–Підгайці, Потутори–Львів, Ходорів–Галич–Станіславів, Ходорів–Бережани, Ходорів–Більшівці; КОШТ 3 – Станіслав–Галич, Станіслав–Нижнє, Станіслав–Коломия–Городенка, Станіслав–Калуш–Долина. Кожний з відділів КОШТ мав штаб у центрі округи, яким підлягали Військові Команди двірців (залізничних станцій), адміністрації рухомого складу залізниць, підрозділи залізничної жандармерії. Опираючись на цей апарат Залізнична військова Управа збирала заявки і організувала перевезення військ, контролювала роботу транспорту, забезпечувала охорону комунікацій і об'єктів залізниць.

Водночас підрозділи Залізничної Управи займалися роззброєнням австро-угорських військ, які ешелонами рухалися з Наддніпрянської України на захід. Неодноразово вступали у

²¹ Микитюк Д. Організаційна структура Галицької Армії. *Українська Галицька Армія*. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 124–125.

²² Микитюк Д. Організаційна структура Галицької Армії. *Українська Галицька Армія*. Т. 1. Вінніпег, 1958 р. С. 88–89 ; Ткачук П. П. Сухопутні війська України доби революції 1917–1921 рр. Львів : ЛІСВ, 2009. С. 40.

збройні сутички, несли втрати. Але таким способом здобували зброю, бойову техніку, боєприпаси, коней для Галицької армії²³.

Планова організація медико-санітарної служби розпочалася після утворення відповідних референтур у складі ВСВС на чолі з отаманом Ростилавом Біласом і у складі НКГА, під проводом сотника Костя Танячкевича. Були засновані також відділи у штабах бойових груп. Розпорядженням ДСВС усі медпрацівники відповідно до своїх посад були іменовані старшинськими званнями.

Під опікою ДСВС діяли два шпиталі у Станіславові: командантом першого був підполковник Осип Маланюк, а другого полковник Теофіл Бардах. Лікарями в шпиталях були: О. Прийма, сотник Михайло Козак, сотник Микола Дикий, Осип Кос і Мондштайн (ім'я не вказане) та медики: студент медицини – санітарний поручник Леонтій Максимонько, хорунжі Наталя Полотнюк і Селянська (ім'я не вказане). За іншою інформацією, Теофіл Бардах був начальником окружного шпиталю у Бережанах, а полковник Осип Кос начальником шпиталю № 2 у Станіславові. Невеликим шпиталями (зокрема у Городенці) опікувалися повітові комісаріати ЗУНР.

Крім польових шпиталів організовано три санітарних поїзди під командуванням четаря Романа Гаванського, поручника Осипа Гробельного і четаря Володимира Скоморовського. Санітарний поїзд на чолі з Романом Гайванським ще під час боїв за Львів із збірного пункту на Личаківському вокзалі відвозив хворих та поранених до військових госпіталів у Стрию і Станіславові. Важливе місце у структурі медичної служби армії займали відділи бригад. Начальним лікарем 2-ї Коломийської бригади був сотник Юліан Фастман. Кожна бригада мала відповідні відділи, один–три польових шпиталі, які перейшли з бойових груп. У них під керівництвом військових лікарів працювали місцеві медичні сестри і санітари.

Великою проблемою на той час були різноманітні епідемії. У 1918–1919 рр. майже всі повіти охопив тиф. Крім того, ширився черевний і паратиф, віспа, траплялися навіть випадки сапу і сказу. Сприяли поширенню хворіб переміщення великих мас полонених і тих хто повертався з фронту до своїх домівок. Тому військові і повітові шпиталі мали епідемічні відділи. Не оминали хвороби і військових лікарів, від лютого до травня 1919 року захворіло на висипний тиф 34 лікарів, померло 14, серед них військовий лікар у Станіславові Тимко Крохмальний та лікар Лаврецький в Галичі.

У Станіславові тоді заснували бактеріологічний інститут, його очолив лікар Максим Музика; працювали в ньому медики Ольга Кривокульська і санітарний четар Степан Кривокульський (за іншою інформацією санітарний четар Володимир Кривокульський). Цей інститут, як єдина установа теоретичної медицини, повинен був, на випадок потреби, виконувати також досліди інших ділянок, наприклад: судово-медичної та інших. Також ДСВС заклав у Станіславові головний склад санітарного матеріалу (начальник – підполковник Володислав Білинський). Ще один санітарний склад був у Ходорові при Начальній Команді УГА (начальник четар Михайло Терлецький). Насамперед у них зосереджувалися медикаменти колишньої австро-угорської армії. Згодом вони отримали медичні засоби і матеріали від Українського Червоного Хреста, або ж закупляли їх у Австрії. Доставка з-за кордону була дуже складна, часто більшість замовлень не доходило до місця призначення. Так чотири вагони санітарного майна отримані у Відні від австрійської ліквідаційної комісії застрягли на території Угорщини. До Станіслава доїхали тільки чотири ящики. Тому Начальна Команда УГА вимагала економити ліки і перев'язувальний матеріал.

В Окружних Військових Командах працювали окружні лікарі, які очолювали медичні комісії на призовних пунктах, засновували та опікували лічниці запілля. Нерідко вони, так як і фронтові заклади обслуговували місцеве населення. У Калуші санітарну опіку над містом і повітом передано лікареві підполковнику австрійського військового флоту докторові Маркелу Рожанковському, який одночасно виконував лікарську службу і для місцевого гарнізону. Також

²³ Буцманюк Ю. Залізнодорожна Військова Управа (ЗВУ). *Українська Галицька Армія*. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 299–300.

він очолив повітовий шпиталь²⁴. У цих командах також невідомо працювали сотник Осип Прийма (Станіславів) підполковник Петро Петрушевич (Коломия) та інші.

Наприкінці січня 1919 року реорганізована медична служба нараховувала у фронтових частинах і запіллі: 121 старшину лікаря, 102 фельдшери, 30 лічниць (близько 6000 ліжок), 20 аптек, 3 санітарних потяги, 2 пересувні потяги-лазні, 48 дезинфекторів²⁵. Зрозуміло, що створення такої мережі закладів стало неабияким досягненням уряду і місцевої влади. Але для тогочасної майже 50-ти тисячної армії цього було недостатньо. Особливо бракувало лікарів і медпрацівників середньої ланки у фронтових частинах: лише 62 осіб – на 50 куренів, 12 гарматних полків і 5 лічниць. Традиційно бракувало фармацевтичних препаратів. Все це і стало однією з головних причин страшної епідемії тифу восени 1919 р., коли медична служба виявилася безпорадною і в результаті померло від пошесті не менше 20 тис. старшин і стрільців²⁶, що послужило однією з вагомих причин припинення існування УГА.

MILITARY FORMATION OF THE GALICIAN ARMY IN STANISLAVIVSHCHYNA DURING THE UKRAINIAN-POLISH WAR 1918–1919

Yarema KVASNIUK

*Branch of the National Museum of Military History of Ukraine – Museum “Heroes of the Dnipro”,
National Guard St., 14 D, 76005, Ivano-Frankivsk, Ukraine
e-mail: yarema58@ukr.net*

The article explored the history of the military formations of the Galician Army, which were formed at the Stanislavivshchyna, or with its inhabitants during the Ukrainian-Polish war 1918–1919. These include:

Formed in December 1918 (January 10, 1919). Starshynska School of artillery in international relations. But the school and failed the first issue: events at the front forced the NKGa to reorganize the school in garmatnu battery and 15 May 1919 year send to the front.

Starshynska school in international relations. Originates from the current 20 December 1918 r. referent communication DSVS Novel Bilinskim in Ternopil school telegrafistiv that after moving to Stanislavova deployed in 1768 until February 1920 r.

Starshynska School of infantry in Kolomyia. In December 1918 the year national military team opened in Coloma starshynsku School of infantry cadets, most of which were under the starshynami of the Austrian army and Legion of Ukrainian sich riflemen. Already in the first year of their first release.

1st kolomyia gun Regiment of the UGA. Originates from a small battery from Kolomyia school, organized in 1918. At the end of December on the basis of the 1st battery from Kolomyia school and five other created under Lviv 1 gun Regiment of the 1st Brigade of the OUSSE. The regiment went through the entire epic UGA. In the Red Galician Army (ChUGA) Regiment turned in the Division.

In December 1918, 2006. on the basis of the 36th spare rifle regiment. Ivan Mazepa Kolomijskoyu Center military team was formed the Hutsul battalion of UGA. The battalion was distinguished in battle in February-March 1919, in may he took part in operation Chortkivskii UGA 1919, later in battles against the Bolshevik and denikinskiih troops. In April 1920 the year almost entirely in Polish captivity and ceased to exist.

With the hutsuls-volunteers have also been equipped with the first horse Hutsul kozachu hundred name Yuriy Fedkovych.

In April 1919 r. in the Kolomyia was the beginning of the formation of the 1st Marine Regiment of Hutsul UNR. Polk was marked by battles with the Poles, the Bolsheviks and denikin army. 1920 year interned in Poland.

You can't silence the 14-the Stanislavivsku team of UGA. Began to take shape in May 1919, the rear part of the UGA who went from Pokuttya and rear parts, which at the time were in the city. Through the onset of the Polish Army was not permanently formed. Participated in the Chortkivskij operations in May 1919, after leaving at & T, the Brigade participated in the battles with the Bolsheviks at Zhmerinka and Vinnytsia, and then with the army of Denikin. As a result of a typhoid epidemic most soldiers died. So after entering STUDIED part of the Red Army in January 1920, 14th brigade was formed replacement battalion.

²⁴ Лучковський Б. Калуш і Калущина у Листопадові дні 1918 року. *Українська Галицька Армія*. Т. 3. Вінніпег, 1966. С. 161.

²⁵ Щуровський В. Медична і санітарна служба. *Українська Галицька Армія*. Т. 1. Вінніпег, 1958. С. 280.

²⁶ Державний архів Вінницької області. Ф. 23. 67. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 41.

Another is the 2nd Brigade of Kolomyia UGA. Formed in late January 1919, the “old village”, and consisted of 3 infantry and departments that were organized and sent to the front Center team in Coloma and Son. The second Brigade of Kolomyia has established itself in the battles under the City, during the Chortkivskoi ofenzyva.

Keywords: Ukrainian Galician army, the Western Ukrainian People’s Republic, officer School of UGA, the Hutsul battalion of UGA, Marines of the UNR.

REFERENCES

- Almanakh Stanyslavivskoi zemli. Zbirnyk materialiv do istorii Stanyslavova i Stanyslavivshchyny. T. II / Red. upor. Mykola Klymyshyn ; Vydannia Tsentralnoho Komitetu Stanyslavivshchyny. Niu-York ; Paryzh ; Sidnei ; Toronto, 1985. S. 207–210. [in Ukrainian].
- Bemko V. Derzhavnyi Sekretariat Viiskovykh Sprav. *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 1. Vinnipeg, 1958. S. 62, 117. [in Ukrainian].
- Butsmaniuk Yu. Zalznodorozhna Viiskova Uprava (ZVU). *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 1. Vinnipeg, 1958. S. 299–300. [in Ukrainian].
- Fedoriv P. Starshynska shkola pikhoty v Kolomyi. *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 3. Vinnipeg, 1966. S. 146–147. [in Ukrainian].
- Korolko A. Stanovlennia i funktsionuvannia orhaniv ukraïnskoi vlady na Kolomyishchyni periodu ZUNR (1918–1919). *Naukovi visnyk Chernivetskoho universytetu. Istoriiia*. 2016. № 2. S. 47. [in Ukrainian].
- Kulchytskyi S. Starshynski shkoly HA. *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 4. Vinnipeg, 1968. S. 267–270. [in Ukrainian].
- Luchkovskiy B. Kalush i Kalushchyna u Lystopadovi dni 1918 roku. *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 3. Vinnipeg, 1966. S. 161. [in Ukrainian].
- Lytvyn M. R., Naumenko K. Ye. Hutsulskiy kurin UHA. *Entsyklopediia istorii Ukrainy : u 10 t. / redkol.: V. A. Smolii (holova) ta in. ; Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. Kyiv : Naukova dumka, 2004. T. 2 : H– D. S. 263. [in Ukrainian].*
- Lytvyn M. Ukrainsko-polska viina 1918–1919 rr. Lviv : Instytut ukraïnoznavstva NANU ; Instytut Tsentralno-Skhidnoi Yevropy. 1998. C. 121–122. [in Ukrainian].
- Matskiv T. Z nad Dnistra na kanadski prerii: mii zhyttievyi shliakh. Emonton, 1963. S. 66–73. [in Ukrainian].
- Matskevych S. 2-i harmatnyi polk. *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 1. Vinnipeg, 1958. S. 184–186. [in Ukrainian].
- Matskiv T. 3-i harmatnyi polk UHA. *Ukrainska Halytska Armiia*. Vinnipeg, 1966. T. 3. S. 91. [in Ukrainian].
- Mykytiuk D. Orhanizatsiina struktura Halytskoi Armii. *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 1. Vinnipeg, 1958. S. 124–125. S. 88–89. [in Ukrainian].
- Petrenko I. Deshecho z istorii “1-ho Hutsulskoho polku morskoi pikhoty”. *Litopys Chervonoï Kalyny*. Lviv, 1934. Ch. 2. S. 3–5. [in Ukrainian].
- Shankovskiy L. Pikhota Halytskoi Armii. *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 3. Vinnipeg, 1966. S. 153–154. [in Ukrainian].
- Shankovskiy L. Zvidomchyi polk ta yoho komandant. *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 3. Vinnipeg, 1966. S. 151–155. [in Ukrainian].
- Shchurovskiy V. Medychna i sanitarna sluzhba. *Ukrainska Halytska Armiia*. T. 1. Vinnipeg, 1958. S. 280. [in Ukrainian].
- Tkachuk P. P. Sukhoputni viiska Ukrainy doby revoliutsii 1917–1921 rr. Lviv : LISV, 2009. S. 22–24, 40. [in Ukrainian].
- Tynchenko Ya. Viiskovo-morski syly Ukrainy. 1917–1921: naukovo-populiarne vydannia. Kyiv : Tempora, 2012. S. 62–63. [in Ukrainian].
- Zakhidno-Ukrainska Narodna Respublika 1918–1923. *Dokumenty i materialy. T. 1 : Lystopadova revoliutsiia. Proholoshennia ZUNR / uklad. O. Karpenko, K. Mytsan. Ivano-Frankivsk, 2001. S. 380. [in Ukrainian].*